

שאלת גשמים

[א]

שכח לומר ותן טל ומטר

שכח לומר ותטו"מ בברכת השנים

איתא בברכות (כט, א) דאם לא הזכיר שאלת גשמים בברך עלינו אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, אבל אם נזכר אחר שומע תפילה מחזירין אותו.

ונחלקו הראשונים להיכן הוא חוזר, שיטת התוס' (כט, ב ד"ה הא) דאין צריך לחזור לא לראש התפילה ולא לברכת השנים, אלא חוזר לשומע תפילה. והביאו התוס' שכן מבואר בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ב), דכמו לגבי ראש חודש שאם שכח יעלה ויבא חוזר לברכת עבודה, ה"נ אם לא עקר רגליו חוזר לשומע תפילה. אך דעת הראב"ד (הובאה בב"י או"ח קיז) שמחזירין אותו לברכת השנים, וכמו שמצינו לענין הבדלה (לג, א) שאם טעה בזו ובזו חוזר לראש, והיינו שאם גם לא הזכיר הבדלה בתפילתו בחנן הדעת וגם לא יצא ידי חובת הזכרה על הכוס חוזר ומתפלל, הכא נמי כיון שטעה ולא הזכיר בשומע תפילה, הוה ליה לחזור לברכת השנים.

ועיין שם בב"י (או"ח סימן קיז) שהביא דברי הבה"ג שכתב וז"ל "דאי אדכר קמי שומע תפילה אומרה בשומע תפילה, ואי לא הדר לראש", ומשמע שיש כאן שיטה שלישית, שאם נזכר לאחר שמע קולנו אפילו עדיין לא עקר רגליו, חוזר לראש התפילה [דלהתוס' חוזר לברך עלינו ולהראב"ד חוזר לשומע תפילה]. אבל הב"י לא הביין כך בדבריו, וכתב דמה שכתב הבה"ג "חוזר לראש" היינו ברכת השנים, **דהיינו רישא דידהו**.

ובשולחן ערוך (שם, ה) פסק כשיטת התוס' שאם נזכר קודם שומע תפילה, אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפילה. ואם נזכר אחר שומע תפילה חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפילה.

שכח בברכת גשמים ובשומע קולנו

ויש להסתפק היכא ששכח גם לאחר שמע קולנו וחזר לברכת השנים, ושכח שוב לומר ותן טל ומטר, האם ממשיך עוד הפעם לברכת שמע קולנו ושואל שם, או דילמא שצריך לחזור לברך עלינו.

והיה נראה, שלפי מה שהראשונים מדמים האי דינא להדין של הבדלה שאם "טעה בזה ובזה חוזר לראש", והיינו שצריך להתפלל עוד הפעם שמו"ע כדי לומר הבדלה באתה חונן, יהיה צריך בכה"ג לחזור לראש, דבתלמיד רבינו יונה (ברכות כג, ב בדפי הרי"ף) ביארו שהטעם דקנסינן ליה לחזור לראש הוא מפני שטעה בשנים, וא"כ ששכח ותן טל ומטר פעם שלישית כ"ש שנחייבו לחזור ולומר ותן טל ומטר במקומו דהיינו בברך עלינו.

אלא שראיתי בספר הליכות שלמה (תפילה ח, כב) שכתב ממשיך עד שמע קולינו, וכתב סברא בזה שלא אומרים שהברכות שבין ברך עלינו לשמע קולינו יהיו לבטלה, משום שאם תקנו שיחזור לברך עלינו, א"כ זה סדר התפילה שלו. וצ"ע לדינא בזה.

שוב העירו לי שישנו קובץ קטן שהגאון רבי רפאל רייכמן ראש ישיבת מאה שערים שליט"א כתב לרגל חתונת נכדו, ושם דן על שאלה הנ"ל. ומביא שם חלופת מכתבים בינו לבין הגר"ש הלוי וואזנר שליט"א בענין זה. דהנה בעיתון פורסם בשם הגר"ש וואזנר דבמקרה הנ"ל אינו חוזר לברך עלינו אלא אומר ותן טל ומטר בשומע תפילה. והקשה לו הגר"ר רייכמן על פסק זה, כקושייתנו הנ"ל, דממקור הדברים שדימו הראשונים להבדלה מוכח שיש לו לחזור לברך עלינו.

אלא שהוא לא הקשה מצד דברי תלמידי רבינו יונה הנ"ל דהוא משום קנס, אלא הקשה בעיקר הדברים, דז"ל הרשב"א לגבי הבדלה (ברכות לג, א) "דכיון שטעה אפילו בכוס והוא צריך לחזור הרי הוא חוזר לכסדרן, וסימן לדבר אם בא לנפות מנפה את כולו", וא"כ הרי פשוט שבהבדלה צריך לחזור ולהבדיל בתפילה, שאין הגדר דנתחייב לחזור ולהתפלל אלא דנתחייב לחזור ל"ראש" מצות הבדלה, [וכלשון הגמ' "טעה בזו ובזו חוזר לראש"] לחזור ולהבדיל בתפילה, ואם לא חזר והבדיל בתפילה אין כאן חזרה כלל. וא"כ ה"ה בשאלת גשמים כיון שמוטל עליו לחזור לראש חייב לחזור לברך עלינו.

והגר"ש וואזנר השיב לו, שלא כך היה עובדא, והוא רק פסק **שבדיעבד** אם חזר ושכח ואמר בשומע תפילה יצא בדיעבד, ומשום דיש לסמוך בדיעבד על הסוברים שא"צ לחזור לראש לכתחילה. וכתב הגר"ר רייכמן שבאמת כך היה אפשר לדון על פי מה שמבואר בביאור הלכה (סי' רצד ד"ה צריך לחזור) לגבי הבדלה, שהביא דעת הפמ"ג בזה שבדיעבד אם קדם והבדיל על בכוס א"צ לחזור ולהבדיל בתפילה.

נזכר אחר סיום הברכה

השו"ע מסיים (שם) שאם נזכר אחר שחתם שומע תפלה קודם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר, ואחר כך אומר רצה. וכ"כ לעיל (קיד, ו) לגבי הזכרת משיב הרוח שאפילו אם סיים ברכת מחיה מתים, ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש, א"צ לחזור, אלא אומר שם משיב הרוח ומוריד הגשם. ומקור דין זה הוא מהראב"ה שהביאוהו הרא"ש והמרדכי (בתחילת מסכת תענית).

אבל דעת רבינו יונה (ברכות כ, א בדפי הרי"ף ד"ה ואם) דכיון שסיים אותה ברכה כמו שהתחיל אחרת דמי, וחזור לראש. ועיין ביאור הלכה (סימן קיד ד"ה בלא חתימה) שמפקפק על פסקו של השו"ע כהראב"ה, דכבר כתב בב"ח (שם) שהמהרש"ל פסק כרבינו יונה, והביא שם עוד שהרבה אחרונים ס"ל כדעת המהרש"ל שקיי"ל לחזור לראש כדעת רבינו יונה, וכן הביא דמשמע בדברי כמה ראשונים (רי"א"ז שהובא בשלטי גיבורים יט, ב בדפי הרי"ף אות ד, ספר ברכה משולשת בתוספות ר"י חסיד בשם רבו, והגהת סמ"ק מצוה יא אות כו) ומדברי הרמב"ם (תפילה י, ח) שחזור לראש.

אמירת "למדני חוקיך" באמצע התפילה

והנה הביאור הלכה מסיק שם דאף דלהכריע נגד השו"ע דצריך לחזור קשה מאוד אחרי דהרבה והרבה מגדולי האחרונים קיימי בשיטת השו"ע ויישבו בדוחק את כל הקושיות שעל השיטה הזו, עכ"פ אם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח, לא יגמור את הברכה אלא יסיים למדני חוקיך, כדי שיהיה כקורא פסוק לבד, ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר. וה"ה ביעלה ויבא וכה"ג, אם שכח ונזכר אחר שאמר בא"י יסיים למדני חוקיך ויחזור אח"כ ויאמר יעלה ויבא, ותחזינה כסדר.

אבל לענין ותן טל כתב הביה"ל דאם שכח להזכירו באמצע וסיים ברכת השנים, אף שלא התחיל תקע בשופר, מ"מ שוב לא יאמר כאן טל ומטר, משום שיכול לאמרו בשומע תפלה ויצא לכו"ע.

והנה מה שכתב הביאור הלכה שאם לא סיים הברכה יכול לסיים ב"למדני חוקיך", יש לו מקור בדברי הראשונים, דכ"כ בחידושי הריטב"א (תענית ג, ב) בשם רבינו יונה, שיכול לעשות כן אפילו היכא שאין הטעות מחייב חזרה לראש התפילה, וז"ל ובשם הרב החסיד ז"ל שאפילו אמר ברוך אתה ד' מסיים כקורא בתורה למדני חוקיך, כדין כל שרצה לברך ונפלו פירות מפיו וכיוצא בו, ונמצא שלא סיים ברכתו וחזור לאומרה כראוי אף במקום שלא אמרו להחזיר שאין זו חזרה. אך הריטב"א שם חלק על זה שאין לומר כן אלא באופן שהדין הוא שמחזירין אותו, וז"ל ואין כן דעת גדולי הצרפתים ז"ל, אלא כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לדרכו במקום שאין מחזירין אותו, אבל במקום שמחזירין אותו עושה כן וחזור לדינו. וכדבריו פסק החיי אדם (כלל כד, ח).

אבל בשו"ת אגרות משה (אורח חיים ד, צג) תמה על דין זה שיכול לומר למדני חוקיך, **דוודאי ברור ופשוט שאסור ללמוד אף פסוקי תורה באמצע התפילה ובאמצע ברכות, והלומד באמצע הוא הפסק גמור ובטל ברכה זו** וצע"ג. ולכן כתב שלמעשה לא נראה שיעשו כן, אלא צריך לסיים מחיה המתים והמחזיר שכינתו לציון, ולומר משיב הרוח ויעלה ויבא, כמו באם היה נזכר אחר גמר הברכה כהראב"ה והרא"ש שפסקו כן הטור והשו"ע.

ושמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א שהמ"ב והאג"מ נחלקו בשאלה האם אמירת פסוקים דרך תחנונים נחשב ללימוד תורה. ויש נפקא מינה בזה למי שקם מוקדם לאמירת סליחות האם חייב לברך ברכת התורה, שהאג"מ סובר שנחשב לת"ת, ולכן פסק שאסור לומר "למדני חוקיך" באמצע שמו"ע, כיון דאין ללמוד פסוקי תורה באמצע התפילה, והאג"מ סובר דהוי בגדר תחנונים ולכן לא מקרי הפסק באמצע שמו"ע.

אבל לענ"ד אין זה נכון בדעת הביאור הלכה, דמלשונו לא שמע שמחשיב לאמירת למדני חוקיך כתחנונים אלא רק כקריאת פסוק, וז"ל הביאור הלכה שם "עכ"פ נראה לי דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח, לא יגמור את הברכה, אלא יסיים למדני חוקיך **כדי שיהיה כקורא פסוק לבד** ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר", ומשמע להדיא שמועיל בתורת פסוק כקורא בתורה, ובכל זאת הוא מתיר בזה.

[ב]

בן א"י בחו"ל ובן חו"ל בא"י

דעתו לחזור

הנה בארץ ישראל מתחילים לומר ותן טל ומטר בז' במרחשוון, ובחו"ל מתחילים בד' לדצמבר למינים, ויש לדון מה הדין בבן חו"ל שנמצא בא"י אחרי ז' חשון, ובן א"י שנמצא בחו"ל לפני דצמבר.

המשנ"ב (ק"ז, ה) מביא מחלוקת האחרונים בזה, דדעת הפרי חדש (שם, ב) והביאו הפרי מגדים (שם במשכבות זהב א), שבן א"י בחו"ל או להיפך אם דעתו בתוך שנה לחזור, שואל כמקומו, ואם דעתו לחזור אחר שנה שואל כמקומו

שהוא שם, אע"פ שיש לו אשה ובנים בביתו. אבל בברכ"י (שם, ה) הביא שכמה גדולים הסכימו לדעת מהר"ז גוטה ומהר"י מולכו, דכל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה, ודלא כהפר"ח. ומבואר דלכו"ע אם דעתו להשאר בא"י יש לו לשאול כבני א"י.

ובמה שכתבו האחרונים שתלוי אם דעתו לחזור בתוך שנה, הבה"ט (שפ, ג) כתב בשם מהריק"ש והלכות קטנות שהוא תלוי בימות הגשמים, וכן מבואר בשו"ת רדב"ז (חלק ב, ב' אלפים נ"ה) לענין בן א"י שהלך לחו"ל, אך גם בדעת הפוסקים שכתבו שנה כתב בהליכות שלמה (שם, כא) שלא דווקא שנה שלימה, אלא כל שכוונתו להשאר לששים יום לתקופה, שהוא תקופת הגשמים, כבר יש עליו לנהוג כמנהג המקום שהוא נמצא בו, ולכן ה"ה גם שאם שכח חייב לחזור ולהתפלל. ובספר יו"ט שני כהלכתו (י' הע' כג) כתב שיש סמך לדבריו מהרדב"ז, ולענ"ד טעה שמבואר בדבריו שתלוי בזמן ירידת גשמים לא בס' לתקופה, וז"ל הרדב"ז שאם דעתו לחזור בזמן שאלת הגשמים שואל כבני ארץ ישראל בשבעה במרחשוון, ואם אין דעתו לחזור אלא **אחר שיעבור זמן הגשמים** שואל כבני המקום שהוא שם, כי למה יקדים להתפלל על הגשמים והוא אינו צריך להם.

ועל עיקר דברי הגרשז"א יש להעיר, שהרי מקור הדין הוא מדברי הפרי חדש ושם כתב בלשונו להדיא "שנה או שנתיים" ולא משמע כוונתו כהנ"ל.

והנה באמת המנהג המרווח שבני חו"ל הבאים ללמוד בא"י, אם דעתם להשאר לימות הגשמים ולשוב לביתם בפרוס הפסח, לומר ותן טל ומטר בברך עלינו. אך יש מהם שנהגו כפי שידוע מהסטייפלר זצ"ל (וכן הוא בארחות רבינו או"ח ח"א אות רכ) לשאול את הגשמים בשומע תפילה, והטעם משום שנחלקו בזה הפוסקים וכפי שהביא המשנ"ב, וגם מדבריו משמע שהבין בדברי הפוסקים הנ"ל שהוא שנה דווקא ולכן יש כאן מקום ספק. (ועי' לק' מה שהקשינו מההיא דאמרינן שרק "טועה" שואל בשמע קולנו.)

שאלת טו"מ בשמע קולנו

בשו"ת הרדב"ז (שם) כתב שבן א"י שהלך לחו"ל כל שיש לו אשה ובנים בא"י שואל כבני א"י, שהרי הוא צריך לגשם בשביל משפחתו. אך בספר הליכות שלמה (תפילה ח, יט) כתב שאפשר לעשות כעצה הנ"ל ולשאול בשמע קולנו. וכ"כ בס' יו"ט שני כהלכתו (י' ב' הע' ח) בשם הגריש"א שבן א"י בחו"ל אפילו דעתו לחזור ישאל בשמע קולנו. וכן הביא שם בשם החזו"א והגר"י טייטלבוים (האדמו"ר מסטמ"ר זצ"ל). וכ"ה בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן סח) דיש מקום לומר דטוב יותר לשאול בשומע תפלה דממה נפשך יצא, אם כבן אר"י הוא הלא איפסק הלכתא שאם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בש"ת, ואפילו אם דינו כבן חו"ל הרי באשכנז וספרד צריכים גשמים, ולהמהר"י אבוהב א"צ לחזור, ומכ"ש להפר"ח שאפילו בעיר אחת, ואולי מסתברא דהך בן אר"י ששוהה בחו"ל לא גרוע מעיר אחת ואפילו המהריק"ש יודה בזה.

אלא דיש להעיר מגמ' (ברכות כט, א) לענין ברכת הבינו דאמר רב ביבי בר אבבי כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ מימות הגשמים, מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים. מתקיף לה רב אשי ונימרה בשומע תפלה, דאמר רבי נתחום אמר רב אסי טעה ולא שאל בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, ומשני "טעה שאני", משמע ששאלת גשמים בשמע קולנו אינו אלא לטועים, א"כ לכאורה אינו ראוי לתקן תקנה לבני א"י שיאמרו ותטו"מ בשמע קולנו.

ואולי יש ליישב דנתנו לבן א"י דין של "יחיד הצריך גשם", דנפסק בשו"ע (שם סעיף ב) שיחידים הצריכים למטר בימות החמה, אין שואלין אותו בברכת השנים, אלא בשומע תפלה, ואפי' עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה כמו ספרד בכללה, או אשכנז בכללה, כיחידים דמו בשומע תפלה. וכן משמעות שו"ת דברי יציב הנ"ל, ועדיין צ"ע.

הכרעת הצי"א

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' לח, ו) דן בכל הנידון ומסיק להלכה שאעפ"י שהעלה הברכ"י לפסוק לנהוג בכל גוונא כבני המקום שנמצא שם ואפילו בדעתו לחזור, והסכים לפסוק כמותו כמה אחרונים, בכל זאת הדעת נוטה דיש לפסוק ולהנהיג במיוחד בבן א"י שיצא לחו"ל ודעתו לחזור באותה שנה, או אפילו אין דעתו לחזור באותה שנה אלא שהניח אשה ובנים, דינהוג לעצמו כבני א"י ויתחיל לשאול טל ומטר מז' במרחשוון וכפסקם של הרדב"ז והמהריק"ש, שהרי דעת כמה פוסקים דבכלל אפילו בחו"ל אם שואל על הגשמים מז' במרחשוון אין מחזירים אותו עי' בברכ"י (סי' קי"ז אות ד) שהסכים כן להלכה, וא"כ מוטב שיכניס האדם את עצמו למצב כזה שעכ"פ גם לדעת הברכ"י אין מחזירין אותו, למה שיכניס את עצמו למצב כזה שאליבא דהרדב"ז והמהריק"ש ודעימייהו מחזירין אותו. ועי' ברדב"ז במה שמסביר בתוך דבריו שהשאלה אינה סימן קללה אפילו לבני מצרים אם ירדו להם גשמים בז' במרחשוון שהרי זמנו הוא אלא שאין בו צורך. ונדמה שכך המצב ברוב המקומות בחו"ל שמשך תקופה זאת שמז' חשון עד ס' לתקופה ירידת הגשמים אינה סימן קללה.

ועוד זאת דהברכ"י בעצמו ג"כ לא שלל את מי שרוצה לנהוג כהרדב"ז ודעימיה, וראיה לכך דשם (אות ח) בנה הלכה על אודות מי שנוהג כהרדב"ז איך שעליו לנהוג במקרה שהוא ש"ץ, וכותב שכן א"י שהיה נוהג כהרדב"ז וכו', ובתוך זמן זה בהיותו בחו"ל לא הוה אדעתיה ונעשה יום א' ש"ץ בלחש ישאל כמנהג א"י ובחזרה יזכיר טל כמנהג חו"ל וכו', הרי שלא עלה כלל על דעת הברכ"י לקהות במי שנוהג כהרדב"ז, ואדרבה עוד סידר ותיקן לו ההלכה איך שעליו לנהוג לפי מנהגו זה בעברו לפני התיבה.

גם הגרע"א (או"ח קיז, א) העתיק בפשיטות להלכה דברי המהריק"ש דבני א"י שבאו לחו"ל ודעתם לחזור בזמן גשמים שואל כבני א"י ואם יש לו אשה ובנים אף על פי שאין דעתו לחזור שואל כבני א"י, ולא העיר על זה כלום וגם לא הביא למי שיחלוק על זה משמע שפשט"ל להגרע"א לפסוק כן להלכה.

מקמות בחו"ל הצריכים גשם מיד

וכן פסק בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' קב), עי"ש שכתב דבמקומותינו שצריכים לגשמים מתחלת השנה שדעת הרא"ש (כלל ד סימן י) שיש לומר מז' במרחשון כבני א"י, וגם הב"י כתב בשם מהרי"א שהאמת נראה כהרא"ש רק שמ"מ לא נהגו כמותו, ולכן בדיעבד ששאל מטר אין לו לחזור כמו שפסק הרמ"א (סעיף ב), לכן מסתבר שאין לנו לעשות שלא כהרא"ש אלא במה שנהגו כיון שהאמת נראה כהרא"ש רק שלא נהגו, וכיון שבבני א"י שבא לכאן ליכא מנהג דבדבר שלא שכיה לא שייך מנהג, יש להצריך בין לבין א"י אף שאין דעתו לחזור אבל יש לו אשה ובנים בא"י, ובין באין לו אשה ובנים ודעתו לחזור באותה שנה, לשאול כבני א"י. וגם בדעתו לחזור אפילו אחר איזה שנים יש מקום לומר שאינו בכלל המנהג, אך אולי כיון שעכ"פ אין לו צורך יותר למטר שבא"י מאלו שבכאן, הוא ממילא בכלל המנהג, אבל אלו שיש לו צורך במטר שבא"י בין בשביל עצמו בין בשביל אשתו ובניו יש לו לשאול כבני א"י.

בין א"י שכבר התחיל לבקש גשם לפני שנסע לחו"ל

בן א"י שכבר התחיל לומר ותן טל ומטר ואז נסע לחוצה לארץ, כתב בשערי תשובה (ס"ק ד) בשם הברכ"י יוסף (שם, ו) שכיון שהתחיל לא יפסיק, והטעם משום דנראה כחוכא וטלולא. [וכן הוא בארחות רבינו שם, וכתב שם שאפילו אם דעתו להשאיר בחו"ל כל החורף, וכן מורים בזה, וכן פסק בהליכות שלמה (שם, כ)]. אמנם דעת הגריש"א זצ"ל (הובא בס' יו"ט שני כהלכתו י, ד) שעדיף לשאול בשמע קולנו, דכיון דנחלקו בזה הפוסקים אנו מחמירים לצאת ידי כל השיטות. וכתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' סב) שאם שכח ולא שאל בחו"ל שא"צ לחזור ולהתפלל כיון שמדינא א"צ לשאול שם.

עוד כתב שעד יום ס' לאחר התקופה שהוא זמן שאלה לבני חו"ל לא יעבור לפני התיבה, ואם שכח ועבר אז בתפלת הלחש ישאל כמנהגו ובחזרת התפלה בפני הציבור לא ישאל כמנהג המקום. וכתב שכן מוכח מדברי הברכ"י (שם אות ח) שכן א"י שהיה נוהג כהרדב"ז שאם דעתו לחזור בזמן שאלה, או יש לו אשה ובנים בארץ, דשואל מז' בחשון אף בחו"ל, ובתוך זמן זה בהיותו בחו"ל נעשה יום אחד שליח ציבור, שבלחש ישאל כמנהג א"י, ובחזרה יזכיר טל כמנהג חוצה לארץ. ומביא ראיה ממש"כ הט"ז (ס"ק ב) דיחידים הצריכים מטר ישאלו בלחש בשומע תפלה ובחזרה לא ישאלו. עוד הביא ראיה ממש"כ המג"א (סי' תקס"ו ס"ק ז) דש"ץ שאינו מתענה ועבר לפני התיבה יאמר ענינו, וכל שכן הכא שהוא נמנע מלהזכיר בשב ואל תעשה, וחזרת הש"ץ הוא בשביל הצבור, דפשיטא שיאמר כחו"ל.

ובשו"ת בצל החכמה (הנ"ל) כתב דיש ללמוד ממש"כ השע"ת (תצו, ד), בבן חו"ל בא"י ודעתו לחזור ועובר לפני התיבה ביו"ט שני של גליות שיתפלל בלחש של יו"ט ובקול רם של חול.

בן חו"ל שהתחיל לבקש גשם בא"י וחזר לחו"ל

ולענין בין חו"ל שהיה בא"י בז' מרחשון, אע"פ שדעתו לחזור לחו"ל, שהתחיל לשאול טל ומטר בברכת השנים החל מז' בחשון כמנהג המקום שנמצא שם, כמשמעת המשנ"ב על פי הכרעת הברכ"י, וחזר לחו"ל לפני ס' יום לתקופה בפשיטות לפי הברכ"י ימשיך לשאול גם בחו"ל, מה"ט שלא יהיה כחוכא וטלולא. אבל ראיתי בשו"ת יחוה דעת (ח"א סימן עג) שישאל טל ומטר בשומע תפלה, מפני שנחלקו הפוסקים בזה, ולכן טוב שישאל טל ומטר בשומע תפלה, כדין יחיד השואל צרכיו בשומע תפלה. ועי"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ט) שבתחילה אמר שכן חו"ל שהתחיל לשאול טו"מ בא"י, ואח"כ חזר לחו"ל קודם שיתחילו שוב לשאול טל ומטר, דגם בזה ימשיך לשאול כמש"כ הברכ"י לענין בן א"י שהתחיל לשאול בא"י ויצא לחו"ל ששוב לא יפסיק גם בהיותו בחו"ל, אבל כתב שכעת ראיתי לכמה פוסקים שכתבו דעד כאן לא קאמר הברכ"י אלא בבן א"י שיצא לחו"ל, משא"כ בן חו"ל שבא רק לבקר בא"י כיון שחזר לחו"ל יש לו להפסיק לשאול טו"מ ולנהוג כמנהג מקומו בחו"ל, ומציין לשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' ס"ב).

בן א"י שהתחיל לשאול בא"י ועבר דירתו לחו"ל

בהערות על ברכי יוסף (סימן קיז הערה ו) הביא בשם שו"ת יין הטוב (ח"א סי' לה) שהחיד"א שכתב שימשיך כפי שהתחיל בא"י מיירי דווקא ביוצא לחו"ל ודעתו לחזור לא"י, אבל כשעוקר דירתו לחו"ל יפסיק מלשאול, כיון דלא שייך לדידה שאלה כלל, והחיד"א לא פסק שימשיך אלא משום שדעת הרדב"ז שאם יש לו אשה ובנים בא"י ששואל

לכתחילה כבני א"י. והעיר עליו הנ"ל שאינו מוכרח כלל, שהברכ"י נתן טעם משום חוכא וטלולא, כלומר כיון שהתחיל לשאול מטר איך יחזור לשאול טל, הרי כבר שאל ובא זמן הגשם, ולא משום דחייש להרדב"ז. וכיון שבן חו"ל ששאל מטר בתוך ס' אינו חוזר, ובן ארץ ישראל שלא שאל חוזר, עדיף שבכל אופן ימשיך לשאול. ויש להעיר שאע"פ שבן א"י שלא שאל חוזר, אבל כבר הבאנו שבן א"י בחו"ל שממשיך לשאול כדי שלא יהיה כחוכא וטלולא, שאינו חוזר אם שכת.

בן א"י שנסע למקום שאין יישוב יהודי

בן א"י שנסע למקום בחו"ל שאין יישוב יהודים בני חו"ל ודעתו לחזור באותו השנה, כתב בספר פסקי תשובות דעדיף לשאול כבני א"י מליל ז' מרחשון, ושוב לא יפסיק מלשאול על הגשמים אף כשנכנס אח"כ למקום יישוב יהודים. ובהערות שם (הערה 25) הסביר כי אחד מהיסודות שעליו בנו הפוסקים לשאול כבני חו"ל הוא מדין "לא תתגודדו" ואל ישנה אדם ממנהג המקום, ומביא אסמכתא לכך מלשון מקו"ח לחו"י וז"ל, דההולך מא"י לחו"ל וכו' **מתפלל בציבור** באשר הוא שם, ובס' יו"ט שני כהלכתה (פ"י הע' ח) כתב בשם הגרש"ז שלא יזכיר בברכת השנים בחו"ל כיון שאין מנהג הציבור לשאול אז. אבל יעויין בברכ"י (סק"ז) שכתב להדיא שיש לו לנהוג כבני חו"ל אפילו לא הגיעו למקום יישוב, והטעם שדינו כיחידים שאין שואלים. אמנם כבר כתבו בשו"ת באר משה ובשו"ת משנה שלמה דצע"ג על דבריו, דהא בנ"ד אינו מבקש על האדמה והמקום שנמצא שם אלא עבור א"י ששם דר הוא ובני ביתו ושם דעתו לחזור, וצ"ע לדינא.